

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕАТРУ, КІНО І ТЕЛЕБАЧЕННЯ ІМЕНІ І. К. КАРПЕНКА-КАРОГО



ЗЕМЛЯНИЙ КИРИЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

СПЕЦІАЛЬНИЙ КУРС
**СИНТЕЗ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ТА ІГРОВОГО В
АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ТВОРАХ**

Методична розробка за тематикою творчого мистецького проекту

Творчий керівник:
Вітер Василь Петрович
заслужений діяч мистецтв України, доцент

Науковий консультант:
Журавльова Тетяна Василівна
кандидат мистецтвознавства, доцент

Київ – 2026

Анотація. Спеціальний курс «Синтез документального та ігрового в аудіовізуальних творах» є міждисциплінарним дослідницько-практичним проєктом, що поєднує кінознавство, режисуру, теорію медіа та сучасні екранні практики. Його головна ідея полягає у вивченні феномену «гібридності» як методу конструювання нової екранної реальності, що базується на взаємодії зафіксованого факту, авторської інтерпретації та пошуку «нової автентичності» в умовах цифрової епохи.

Програма курсу зосереджена на комплексному аналізі розмиття меж між традиційними видами кінематографа. Розглядаються теоретичні витoki та еволюція понять «документальне» та «ігрове» від ранніх експериментів братів Люм'єрів і Дзиги Вертова до новітніх теорій репрезентації Б. Ніколса та перформативності С. Брюсці. Студенти досліджуватимуть складну систему взаємодії різних модальностей екранного тексту, де режисер постає як медіатор між документальним і сконструйованим вимірами буття.

Важливим аспектом курсу є вивчення специфічного режисерського інструментарію в умовах видової гібридності. Зокрема, аналізуються методи свідомої реконструкції (реенактменту), імпровізації, роботи з реальним героєм та непрофесійними акторами в неігровому середовищі, а також функціонування монтажу і звукового дизайну як сенсотворчих засобів. Окрема увага приділяється «феноменології похибки» та деструкції ігрової форми (паузам, збоям мізансцени) як способам оприявлення справжньої реальності поза диктатом авторського задуму.

Практична складова курсу передбачає освоєння художньо-естетичних прийомів сучасного авторського кіно. Через розгляд кейсів світових та вітчизняних майстрів (Дж. Панагі, А. Серра, Х. Сан Су, Дж. Опенгаймера, В. Васяновича та ін.) студенти досліджуватимуть концепти екранної рекурсії, руйнування «четвертої стіни», антропологію погляду, методи режисерської провокації, а також етичні виклики роботи з травматичним досвідом у межах перформативного модусу. Завдяки цьому здобувачі отримають навички

проектування власних гібридних моделей пізнання, де авторська рефлексія стає частиною структури аудіовізуального твору.

У результаті опанування курсу студенти здобудуть системне розуміння гібридного кінематографа як визначального чинника розвитку сучасної кіномови, а також опанують практичний інструментарій і методологію режисури, необхідні для створення інноваційних екранних наративів.

Зазначимо, що даний спеціальний курс стане корисним для поглибленого вивчення принципів режисури на межі видових екранних форм, зокрема методів взаємодії режисера з реальним героєм та непрофесійними акторами, а також специфіки конструювання гібридного художнього простору. Курс розрахований на здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво».

Тривалість курсу — один семестр.

Мета курсу – сформувати системні теоретичні знання та набути практичні навички в галузі гібридної режисури, спрямовані на опанування методів інтеграції документальних та ігрових стратегій для конструювання нової екранної реальності в аудіовізуальних творах.

Здобувачі курсу мають **знати**:

- теоретико-методологічні засади гібридного кінематографа: еволюцію понять «документальне» та «ігрове», а також ключові концепції репрезентації реальності (модуси Б. Ніколса, перформативність С. Брюцці) специфіку онтології екранного образу;
- механізми взаємодії різних режимів і модальностей відображення дійсності;

- режисерський інструментарій роботи в неігровому середовищі: принципи поєднання гри та буття, методи роботи з реальним героєм, непрофесійними виконавцями та специфіку «вдячного спостереження»;
- концепцію «феноменології похибки»: природу та художній потенціал випадкових жестів, пауз, порушень мізансцени чи технічних недосконалостей як ознак автентичності кадру;
- методологію екранної реконструкції (реенактменту): принципи свідомого відтворення, роботи з архівними матеріалами (*found footage*);
- художні стратегії деконструкції форми: ефекти екранної рекурсії, руйнування «четвертої стіни» та методи режисерської провокації у просторі *cinema d`auteur* (на прикладі методів Дж. Панагі, А. Серри, Х. Сан Су);
- специфіку перформативного модусу: концепцію «режисера як суб'єкта і об'єкта» дослідження, де авторська рефлексія й автофікція стають елементами структури фільму;
- просторово-часові та технологічні особливості гібридизації: роботу з тривалими кадрами , балансування монтажного ритму між плинністю життя та драматургічною компресією часу , а також функції звукового дизайну як інструменту смислотворення;
- етичні виклики гібридної режисури: межі втручання в особистий простір, етику репрезентації травматичного або історичного досвіду та відповідальність перед реальним героєм.

У результаті проходження спеціального курсу індивідууми мають **уміти**:

- здійснювати комплексний режисерський аналіз аудіовізуального матеріалу на предмет взаємодії ігрових і документальних кодів та видових трансформацій;
- проектувати гібридні моделі екранного наративу, органічно поєднуючи зафіксований факт, елементи реконструкції та авторську інтерпретацію;
- розробляти вербально-драматургічну структуру фільму на основі взаємодії з реальним героєм, методів імпровізації та мовленнєвих особливостей виконавців;
- працювати з «неакторським ансамблем»: моделювати ігрові ситуації для непрофесійних виконавців, що базуються на їхньому реальному життєвому досвіді, підбирати акторів відповідно до задуму
- інтегрувати власну авторську рефлексію та автобіографічний досвід у структуру екранного твору (практика автофікційного перформансу)
- застосовувати отримані теоретико-практичні навички для створення власних інноваційних творчих проєктів, що відповідають викликам і запитам сучасного світового кінопроцесу.

Питання спецкурсу

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СИНТЕЗУ ІГРОВОГО ТА ДОКУМЕНТАЛЬНОГО КІНО

Тема 1. Поняття документального та ігрового в теорії кіно.

Тема 2. Онтологія екранної реальності: факт, фікція та репрезентація.

Тема 3. Історична еволюція взаємодії документального та ігрового.

Тема 4. Документальність як художній метод і принцип достовірності.

РОЗДІЛ II. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ГІБРИДНИХ ФОРМ У КІНЕМАТОГРАФІ

Тема 5. Витоки гібридного кіно: Роберт Флаерті та рання документалістика.

Тема 6. Монтажна концепція Дзиги Вертова та конструювання реальності.

Тема 7. Документальне кіно між пропагандою та мистецтвом.

Тема 8. Direct Cinema, Cinéma Vérité та проблема об'єктивності.

Тема 9. Виникнення докуфікшн і нових гібридних форм наприкінці ХХ століття.

РОЗДІЛ III. ТИПОЛОГІЯ ГІБРИДНОГО КІНО

Тема 10. Докуфікшн (Docufiction): природа та особливості.

Тема 11. Докудрама як форма реконструкції реальності.

Тема 12. Мок'юментарі та псевдодокументальне кіно.

Тема 13. Перформативна документалістика.

Тема 14. Автобіографічне та рефлексивне кіно.

РОЗДІЛ IV. РЕЖИСЕРСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ГІБРИДНОГО КІНО

Тема 15. Режисер як медіатор між фактом і художньою інтерпретацією.

Тема 16. Робота з реальним героєм у гібридному проєкті.

Тема 17. Реконструкція та інсценізація як режисерські методи.

Тема 18. Провокація, спостереження та перформанс у документальному просторі.

Тема 19. Монтаж як інструмент створення нової екранної реальності.

РОЗДІЛ V. ДРАМАТУРГІЯ ТА КІНОМОВА ГІБРИДНОГО ТВОРУ

Тема 20. Побудова наративу в умовах видової гібридності.

Тема 21. Конфлікт і драматургічна структура в документально-ігровому творі.

Тема 22. Візуальна стилістика та операторські рішення.

Тема 23. Звук, голос автора та суб'єктивна перспектива.

Тема 24. Автентичність як естетична категорія.

РОЗДІЛ VI. СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ТА АВТОРСЬКІ СТРАТЕГІЇ

Тема 25. Джошуа Опенгаймер і радикальні форми реконструкції пам'яті.

Тема 26. Перформативність і травматичний досвід у сучасному кіно.

Тема 27. Український досвід гібридного кінематографа.

Тема 28. Авторська рефлексія та концепція «режисера як суб'єкта і об'єкта»

Тема 29. Гібридне кіно в цифрову епоху.

РОЗДІЛ VII. ПРАКТИЧНИЙ МОДУЛЬ

Тема 30. Розробка концепції гібридного аудіовізуального проєкту.

Тема 31. Пошук героя та дослідницька підготовка.

Тема 32. Створення сценарної експлікації для докуфікшн-проєкту.

Тема 33. Зйомка та організація взаємодії з реальністю.

Тема 34. Монтаж і фінальна побудова гібридного твору.

Тема 35. Захист авторського проєкту.

Форми навчання

Лекції, практичні й індивідуальні заняття, а також самостійна робота.

Тематика практичних занять

1. Перегляд і систематизація відзнятого матеріалу
2. Оцінка відповідності матеріалу режисерському задуму
3. Аналіз роботи з героєм, композиції кадру та драматургії сцени
4. Визначення монтажного потенціалу відзнятого матеріалу
5. Формування рекомендацій щодо подальшого монтажу

Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю

1. Види та жанри гібридного кінематографа (докуфікшн, мок'юментарі, драми-реконструкції).
2. Пошук режисерської теми на стику реального факту та художньої вигадки.
3. Основні принципи формування фабули, заснованої на реальних подіях (документальному матеріалі).
4. Ігровий кінематограф з елементами хроніки. Основні принципи побудови сюжету та видові особливості.

5. Документальний кінематограф з використанням постановочних сцен (реконструкцій). Особливості структури.
6. Принципи формування конфлікту в гібридному фільмі (зіткнення об'єктивної правди та авторської інтерпретації).
7. Тематична прогресія у докуфікшн. Принципи поєднання архівних матеріалів та знятого матеріалу.
8. Прототип та персонаж. Основні засади формування портрету героя при переході з реального життя на екран.
9. Діалоги в синкретичному кіно: методи адаптації реальної мови (інтерв'ю, свідчень) у художній сценарій.
10. Порівняльний аналіз документального першоджерела (архіву, справи, біографії) та його фікшн-втілення.
11. Концепція «перетворення» реальності в ігровому відтворенні (естетичні межі художнього допущення).
12. Концепція «ритму» при монтажі хроніки та постановочних сцен у контексті цілісної структури фільму.
13. Вплив жанру (детектив, драма, байопік) на спосіб художньої репрезентації реальних подій.
14. Адаптація специфічних засобів документалістики (ручна камера, «прихована камера», інтерв'ю) в ігровому просторі.
15. Вплив ігрового та документального кіна на аудиторію: ефект вірогідності та емоційне залучення (спільні та відмінні риси).
16. Стилiстичне рішення у гібридному кіно: методи візуального згладжування (або навпаки — контрасту) між фікшн та док-частинами.
17. Система образів, метафор та символів, що народжуються на стику документального факту й художнього узагальнення.
18. Робота з актором та непрофесійним виконавцем (носієм ідентичності).
19. Особливості кастингу та взаємодії в кадрі.

20. Методи дослідження (research) документальної бази, біографій чи історичних подій для створення сценарію.
21. Створення сеттінгу (світу фільму) в умовах реконструкції реального історичного або побутового контексту.

Рекомендована література

Базова:

1. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з фр. В. Ховхун. Київ : Основи, 2004. 230 с.
2. Дерріда Ж. Письмо та відмінність / пер. з фр. В. Шовкун. Київ : Основи, 2004. 602 с.
3. Зубавіна І. Час і простір у кінематографі / Ін-т проблем сучас. мистецтва НАМ України. Київ : Щек, 2008. 448 с.
4. Черков Г. Екранний світ – діалог реальностей : монографія. Київ : [б. в.], 2013. 274 с.
5. Черков Г. Перші фільми братів Люм'єр. Фактологічна основа і виникнення образу-міфу. Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2024. № 34. С. 72–81. DOI: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.34.2024.305195>
6. Bruzzi S. New Documentary: A Critical Introduction. 2nd ed. London ; New York : Routledge, 2006. 295 p.
7. Nichols B. Introduction to Documentary. Bloomington : Indiana University Press, 2001. 223 p.

Допоміжна:

1. Жижек С. Ласкаво просимо в пустелю Реального / пер. з англ. А. Шалгінової. Київ : Комубук, 2015. 376 с.
2. Grierson J. Grierson on Documentary / ed. by Forsyth Hardy. London : Faber and Faber, 1946. 390 p.

3. Marchenko S. Non-fiction cinema of independent Ukraine. Images. 2023. Vol. 34, № 43. P. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.14746/i.2023.34.43.4>
4. Rabiger M. Directing the Documentary. 4th ed. Burlington : Focal Press, 2004. 643 p.